

Zuhdija Adilović¹

LEDUNSKO (POKLONJENO) ZNANJE

المعرفة اللدنية

Sažetak

Ledunsko (poklonjeno) znanje (المعرفة اللدنية) tema je o kojoj se vrlo malo govori i piše na našem jeziku, naročito na naučnom nivou. Ovim radom pokušat ću da rasvijetlim pitanje ledunskog znanja u okviru ehli-sunnetske metodologije istraživanja akaidskih pitanja. Ovoj vrsti znanja pojedine frakcije daju prenatlašenu važnost, do te mjere da je ponekad stavljaju ispred Objave, dok je drugi u potpunosti negiraju. Ispravan je stav onih koji ovu vrstu znanja ne negiraju, nego joj daju mjesto koje joj stvarno pripada.

Ključne riječi: spoznaja, razum, Objava, ilham, ledunsko (poklonjeno) znanje

Uvod

Ukoliko je osjetilna spoznaja utemeljena na osjetilima, a razumska na razumu i osjetilima zajedno, da li sve što čovjek posjeduje na polju spoznaje jesu osjetila i razum? Jesmo li korektni prema čovjekovoj naravi, ukoliko kažemo da se spoznaja svodi na osjetila i razum? Možemo li sa sigurnošću tvrditi da su to jedina sredstva spoznaje?

Svako ko priznaje osjetila i razum kao sredstva spoznaje mora priznati da čovjek po svojoj naravi osjeća da postoji spoznaja koja se ne temelji na osjetilima i razumu. To je poslanička spoznaja putem Objave.

Spoznaja intuicijom (el-hads) jedan je od načina spoznaje

Nije pogrešno intuiciju smatrati jednom vrstom spoznaje, ali je greška smatrati da je to jedini izvor spoznaje i isključiti ulogu

¹ Vanredni profesor, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici, zuhdija.adilovic@gmail.com

razuma i osjetila, ili ih, čak, smatrati preprekom za istinsku spoznaju. Uistinu čovjek može, svojom pronicljivošću i nutarnjim osjećajem dokučiti ono što nije u stanju dokučiti razumom i osjetilima. Međutim, to je samo jedan od vidova spoznaje, a ne jedini način spoznaje. Zato nema potrebe smatrati da je intuicija iznad razuma, ili da je razum samo jedan dio intuicije. Kada se Kur'an obraća ljudskoj intuiciji, obraća joj se kao jednom, a ne jedinom, načinu spoznaje. Kur'an se obraća čovjekovoj naravi kao cjelini koja sve to obuhvata. (Zerzūr, bez godine izdanja: 97)

Kada čovjek dođe do određene spoznaje putem nadahnuća i intuicije, ta spoznaja nije općenita niti neovisna, nego samo dodatna, rezultat je njegovih djela, odnosno njegovog visokog stepena u imanu do kojeg je došao putem pokornosti i bogobožnosti. To se jasno vidi iz ajeta koji upućuju na to da bogobožnost otvara vrata mudrosti, prsa čini prostranim i daruje furkan (mogućnost razlučivanja istine od neistine).

Što se tiče onih koji su pretjerali u oslanjanju na ovu vrstu spoznaje i smatraju je jedinim načinom sticanja stvarnog znanja i to znanje priznaju vrednijim od razumskog i šerijatskog znanja, to je nešto što se, ni u kom slučaju, ne može prihvatiti. Jedna od takvih izreka kojom se veliča ova vrsta znanja i umanjuje vrijednost šerijatskog znanja jesu riječi koje Ibn Arebi pripisuje Ebu Jezidu el-Bistamiji, u kojima stoji: "Vi svoje znanje uzimate od mrtvog preko mrtvih, a mi svoje znanje uzimamo od Živog koji ne umire." (Ibn Arebi, bez godine izdanja: 1/335)

Ilham i Objava

Oni među njima koji priznaju razumsku spoznaju, smatraju Objavu i ilham potpuno istim načinom spoznaje, nasuprot vanjskom načinu koji se temelji na izučavanju i argumentiranju. Međutim, mi znamo da je Objava put spoznaje poslanika i u tome niko drugi nema udjela. To je posebnost koju Allah, dž. š., daruje kome On hoće. Kako je onda moguće smatrati Objavu, koja je čisti dar Božiji i ilham, kojeg El-Gazali smatra vidom ljudske spoznaje, istim? Sve se svodi na to da čovjek postiže ovu vrstu spoznaje ukoliko očisti svoje srce i postane istinski zahid. Ovo je veoma opasno, jer podrazumijeva jednu od dvije neosnovane stvari:

– Priznati intuiciju (nutarnju spoznaju) kao relevantni izvor spoznaje, što podrazumijeva izjednačavanje ostalih ljudi sa poslanicima i gubljenje posebnosti poslanstva. U tom slučaju bi

svako mogao da se pozove na to da je on evlija i da putem ilhama svoje znanje crpi direktno iz Levhi-mahfuza. To bi, zaista, bio veliki nered.

– Smatrati spoznaju poslanika ljudskom i spustiti je na razinu evlije. U tom slučaju, izbor jednog čovjeka od strane Allaha, dž. š., za poslanika ne bi imao nikakav značaj.

Nemoguće je drugačije shvatiti ilham kao Objavu. Međutim, poznato nam je da niko od ljudi ne može postići stepen poslanstva, izuzev onih koje je Allah, dž. š., odabrao. Smatrati ilham evlije identičnim sa spoznajom poslanika putem Objave je nešto što se ne može odobriti.

Stepen poslanstva i vilajeta

Sufije smatraju da je suština u spremnosti osobe da se svim svojim bićem posveti Allahu, dž. š. Ko to uspije, Allah će mu, po njihovom ubjeđenju, otkriti tajne nevidenog (gajba), ili sadržaj Levhi-mahfuza. Kakva je, onda, razlika između poslanika i evlije? Ako neko kaže da poslanik prima Objavu putem meleka kojeg vidi i s njim razgovara, a evlija to doživljava tako što se podignu zastori i on svojim srcem vidi Levhi-mahfuz, onda ćemo reći da je evlija na većoj deredži od poslanika, jer je onaj ko vidi bez posredstva bliži Allahu od onoga koji vidi posredstvom nečeg drugog. Poznato je da se poslanik, kao i evlija pripremaju putem zuhda, ali je evliji potreban poslanik kojeg će slijediti, a poslaniku nije objavljen put stizanja zuhdom do Levhi-mahfuza. Međutim, da se evlija putem zuhda vine u visine i dođe u situaciju da direktno čita iz Levhi-mahfuza i tako nađe poslanika, to je apsurd. Naravno, to niko razuman neće prihvatiti. Zato je svaka tvrdnja da ilham predstavlja uvid u sadržaj Levhi-mahfuza neistinita i neosnovana.

Zatim, vježbanje i zuhd radi otvaranja vrata srca prema svijetu nevidljivog i Levhi-mahfuzu od strane poslanika jeste u oprečnosti sa prirodom poslanstva, jer se poslanstvo ne može steći putem vježbe i pobožnosti od strane čovjeka, nego predstavlja isključivo Božiji dar.

Ukoliko bi ilham smatrali sredstvom sticanja novih spoznaja putem istinskih evlija, kako bi onda bilo moguće uspostaviti kriterijume spoznaje i kako bi se takve spoznaje uopće mogle verificirati?

Kako bi, onda, bilo moguće tvrditi da je vjera upotpunjena sa posljednjim poslanikom Muhammedom, s. a. v. s.? Kako praviti

razliku između spoznaja raznih ljudi, kad je poznato da su samo poslanici imalu posebnu vrstu spoznaje, a svi ostali su jednaki u prilikama za spoznaju u okvirima definisanog u Objavi?

Kako razumijevamo ilham?

Na osnovu Kur'ana i sunneta shvatamo da postoje dvije vrste spoznaje:

- Spoznaja putem Objave, koja je specifična za poslanike i niko drugi nije u stanju da im se u tome pridruži.
- Spoznaja putem razuma i osjetila posredstvom istraživanja i razmišljanja, ali ne na način kako to razumijevaju filozofi, isključivo razumski i osjetilno-materijalno. Mi smatramo da osjetila i materija, s jedne strane, i razum i logička pravila, s druge strane, sačinjavaju osnovicu za pravilan odnos prema stvarnosti, kako bi razumijeli svijet oko sebe. Međutim, srce je centar u kome se sve to sakuplja i dešava spoznaja i to je ono po čemu se čovjek razlikuje od ostalih živih bića. Tako se u tom razumnom biću, koje se zove čovjek, dešava spoznaja za koju ne možemo tvrditi da je samo razumska, niti isključivo osjetilno-materijalna, ili u potpunosti duhovna. To je sveukupna spoznaja, koja obuhvata obje strane ljudskog bića, materijalnu i duhovnu. Ovo, ni u kom slučaju, ne predstavlja omalovažavanje razuma i njegovih zakonitosti, niti umanjivanje značaja uloge srca kroz čišćenje, preodgoj i pobožnost. Pročišćenje ima za cilj da dovede do unutarnje čistoće i spremnosti za nutarnjom spoznajom punim ljudskim bićem. Sve je to preduslov za ono što nazivamo Allahova pomoć i podrška (tewfik) čovjeku u razumijevanju stvari, preciznom povezivanju argumenata, u brzini i efikasnosti izvođenja zaključaka, rasprostarnjenosti grudi, prepoznavanju Allahove svjetlosti kojom Allah upućuje one robove koji slijede put Njegovog zadovoljstva. To je nešto što svakodnevno svjedočimo. Kosmološki i razumski dokazi o Allahovoj opstojnosti vidljivi su za sve ljude. Međutim, isključivo razumska spoznaja koja se temelji na činjenici da svaki događaj ima svoj uzrok nije dovoljna nevjernicima da povjeruju, iako su njihovi razumi u potpunosti ubijeđeni u ispravnost logičkih zaključaka s tim u vezi. Tu je posrijedi i Allahova, dž. š., pomoć i podrška (tewfik), koja se ne može nijekati i kada su u pitanju evlije i kerameti, ali keramet evlije ne može izlaziti iz

okvira Šerijata. Isto tako, keramet ne možemo smatrati posebnim načinom spoznaje, koji ima svoja zasebna pravila, ibadete kojima se postiže i definisane tarikate koji do njega dovode. Keramet se, ni u kom slučaju, ne može smatrati nastavkom poslanstva putem evlija, ili nepogrešivih imama. Čak ni od najdobronamjernijih sufija ne možemo prihvatiti tvrdnju da je prihvatanje ove vrste spoznaje njihov odgovor na nametnutu racio-filozofsku školu, koja već odavno dominira Istokom i Zapadom i koja je osiromašila argumentaciju na polju akaida. Oni priznanje ilhama kao izvora znanosti smatraju putem do prihvatanja poslanstva. Međutim, ispravni stavovi su oni koji se ne temelje na odgovoru protivnicima na njihove metode. Neophodno je primijeniti metodologiju vjere, koja je sveobuhvatna i koja ima ogroman (božanski) uticaj na kompletnu ljudsku narav, a ne samo na duhovni segment, ili samo na ljudski razum. Sama vjera u svojoj metodologiji oslanja se na zdrav razum, neiskvarenu ljudsku narav i nutarnju sposobnost spoznaje u čovjeku. Ta sposobnost je kompletnija od suhoparne razumske logike i duhovnosti uronjene u sufijske dubine. To je urođena narav i neiskvareni ljudski potencijal koji svaki čovjek nosi u svome biću. To što se u njoj dešava od procesa i uzajamnih odnosa ne zna niko osim Svevišnjeg Allaha. Zato srce i njegova prosvijetljenost (basiret) nije zaseban put, oprečan, suprotstavljen razumu, nego je to skup svih spoznaja, koji, ukoliko bude ispravan, cijelo čovječanstvo će biti ispravno u svom znanju i djelovanju, a ukoliko bude pogrešan, cijelo čovječanstvo će biti na krivom putu. Međutim, srčanu spoznaju ili besiret smatrati fazom iznad razuma nije ispravno, jer iznad ljudskog razuma u spoznaji postoji samo stepen poslanstva, koje se temelji na Objavi, koja je rezervisana isključivo za poslanike.

Pravila kojih se treba pridržavati kada je u pitanju poklonjeno (ledunsko) znanje

U skladu sa napred navedenim, poklonjeno (ledunsko) znanje, koje predstavlja Allahovu, dž. š., pomoć i podršku sveukupnoj ljudskoj naravi, ima svoje okvire koje ne smije prelaziti.

Saglasnost sa Kur'anom i sunnetom

Shvatanje, preciznost u analiziranju, brzo reagovanje i dolazak do pravog zaključka, inteligentnost i pronicljivost sve su to prihvatljivi rezultati, ali intuicija (hads), nadahnuće (ilham), otkrovenje (kešf) ili bilo šta drugo ne može doći sa znanjem koje je oprečno razumskoj logici i šerijatskom učenju. Sve spomenuto može rezultirati samo dubljim razumijevanjem (šerijatskih) citata u skladu sa razumom i Šerijatom, te značenjima arapskog jezika.

Tvrđnja da se radi o nutarnjem (batin) značenju koje nema granica i koje se ne može spoznati vanjskim značenjem teksta nema nikakve osnove i predstavlja potpuno obezvredjivanje znanja i Šerijata. Ne možemo prihvatiti ni izjavu Ibn Arebija da evlije imaju dvije uloge ili dva "mi'radža" (Aš-Ša'rāni, 1959: 2/88): prva je da budu evlije koje će primati nadahnuće u onome što nije definisano Šerijatom, a druga da budu na tragu poslanika, koji su došli sa Šerijatom i dobivaju nova značenja njihovog Šerijata od Allaha, ali kroz svjetiljku poslanstva. Zato što je Svevišnji Gospodar upotpunio vjeru i kompletirao Šerijat poslanstvom Muhammeda, s. a. v. s., koje je posljednje poslanstvo. Šerijat je jasno precizirao način otkrivanja novih propisa u onome što nije definisano tekstem: *U Knjizi Mi nismo ništa izostavili.* (Kur'an, *El-En'am*: 38) Nigdje se u Šerijatu ne navodi da je ilham put do onoga što jasnim šerijatskim tekstem nije precizirano. Ukoliko je razumijevanje evlija utemeljeno na tekstu, ono mora biti u okvirima šerijatskih izvora i njihovih granica. To razumijevanje mora biti razumski prihvatljivo, ne smije biti oprečno Šerijatu i mora biti u granicama značenja arapskog jezika. Nije dovoljna samo tvrdnja da je određen način razumijevanja šerijatskih citata rezultat ilham-spoznaje i da je uzet iz svjetiljke poslanstva. Možda će nam u razumijevanju značenja posebnog znanja koje Allah daruje onome koga On odabere od svojih iskrenih robova, pomoći riječi Alije, r. a. Naime kada je upitan: "Je li vam Poslanik, s. a. v. s., podario nešto posebno što nije dao drugim ljudima?", rekao je: "Tako mi Onoga Koji da da sjemenka klija i koji čovjeka stvara, nije izuzev razumijevanja Knjige koje Allah podari nekome od Svojih robova." (Ibnul-Qayyim, bez godine izdanja: 746)

Znanje mora imati izvor i dokaz

Ova vrsta spoznaje ili ilhama ne smije biti u oprečnosti sa znanjem koje je utemeljeno i ima dokaze, izuzev ako ima jače

argumente. Smatranje nekog znanja ilhamom nije dovoljno da bi se to znanje prihvatilo kao dokaz, jer nema jasnih kriterija po kojima se može sigurno definisati da je to što je došlo određenom evliji od Allaha ili od šejtana, jer šejtan kola čovjekom kao što to čini njegova sopstvena krv. Zato je pravilo ehli-sunneta da istinsko otkrovenje (kešf) ne može poslužiti kao dokaz zbog toga što se ne možemo pouzdati u ispravnost intuicije onoga ko nije bezgriješan. (Rešīd Ridā, 1970: 11/365)

Nije ispravno da se poklonjenim znanjem anulira znanje utemeljeno na dokazima. Allah, dž. š., je podario poslaniku mu'džizu kao dokaz istinitosti poslanstva, a nije podario mudžizu evliji kao dokaz vilajeta (evlijaluka) i ispravnosti onoga što zagovara.

Ukratko, svi ajeti i hadisi koji ukazuju na značaj intuicije, ilhama i od Allaha poklonjenog znanja, ustvari, samo upućuju na ljudsku narav, koju je Allah, dž. š., počastio spoznajom, ili spremnošću za spoznajom svojim sveukupnim bićem. Čovjekova spoznaja ne ograničava se samo na razum i osjetila, a Objava je ta koja usmjerava razum i vraća ga ispravnoj ljudskoj naravi, svaki put kad ga razni pravci i ideologije odvedu ustranu.

Kur'an ne negira da Allah, dž. š., šalje kome hoće od Svojih robova posebnu vrstu pomoći (tewfiq) u razmišljanju i zaključivanju, te da mu podari znanje koje ne izlazi iz okvira razuma i Objave, bez posebno određenih asketskih teorija i radnji na kojima se temelje tarikati, koji za sebe tvrde da su put do evlijaluka i kerameta. Naročito oni tarikati koji tvrde da imaju svoj poseban način spoznaje i ilhama, te omalovažavaju razum. Oni tvrde da su samo oni spoznali unutarnja (batin) značenja Šerijata, koja nisu u stanju spoznati oni koji se bave spoljašnjim stvarima i svoje znanje uzimaju od mrtvih, dok oni svoje znanje uzimaju direktno od Allaha, Živoga, koji ne umire.

Međutim, nema sumnje, da približavanje Allahu u granicama onoga što je On propisao, čovjeka izlaže Allahovim posebnim darovima koji mogu dostići stepen evlijaluka – posebne bliskosti Allahu.

Literatura

- Al-Ġavziyye, Š. (bez godine izdanja) *Medāriġus-sālikīn*. s. l. s.n.
Aš-Ša'rāni, A. (1959) *Al-Yawāqitu wel-ġewāhir*. Kairo. s. n.

- Ibn 'Arebi, M. (bez godine izdanja) *Al-Futuhātu al-Meqqiyye*.
Kairo: Bolak.
- Rešid Ridā, M. (1970) *Tefsīrul-menār*. Kairo. s. n.
- Zerzūr, A. (bez godine izdanja) *Meqāletun fil-ma'rife*. Damask:
Dārul-ma'rife.

GIFTED KNOWLEDGE

Zuhdija Adilović, Ph.D.

Summary

Gifted knowledge (المعرفة اللدنية) is a subject very rarely discussed and analyzed in our language especially in scientific terms. In this paper the author tries to give his contribution to explaining this issue within the framework of the ehlisunna methodology of research in aquida issues. Some fractions give this kind of knowledge too much importance to the extent that it is sometimes placed before the revelation. At the same time others completely deny this kind of knowledge. The correct attitude is that which puts this kind of cognition where it really belongs.

Keywords: cognition / reason / revelation / Ilham / gifted knowledge

المعرفة اللدنية

الأستاذ الدكتور/ زهدي عادلوفيتش، كلية التربية الإسلامية في جامعة زينتسا

خلاصة البحث

المعرفة اللدنية موضوع يقلّ الحديث و الكتابة عنه باللغة البوسنوية، خاصّة على المستوى العلمي. يحاول مؤلّف هذه الدراسة أن يساهم في توضيح هذه المسألة في إطار منهج بحث المسائل العقيدية عند أهل السنة. تهتم بعض الفئات بهذه المعرفة أعلى اهتمام فتفضّلها على الوحي أحياناً، بينما يُنكرها الآخرون إنكاراً تاماً. إنّ رأي الذين يفهمون هذه المعرفة في إطار دورها الحقيقي المميز بها رأي صحيح.

الكلمات الأساسية: معرفة، عقل، الوحي، إلهام، المعرفة اللدنية